

Η πατερική διδασκαλία για τον Τριαδικό Θεό (Ιωάννης Πλεξίδας, Δρ Φιλοσοφίας και Θεολογίας)

/ [Πεμπτουσία](http://www.pemptousia.gr)· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=168165>]

Η.Φ.: Η φιλοσοφία των Μανιχαίων αναγνωρίζει δύο θεούς, έναν αγαθό κι έναν κακό. Ποια είναι η απάντηση του Γρηγορίου Νύσσης σ' αυτόν το «**μεταφυσικό πεσιμισμό**» των Μανιχαίων, όπως αναφέρετε χαρακτηριστικά στο βιβλίο σας, «**Η ανθρωπολογία του κακού**»;

Ι. ΠΛΕΞΙΔΑΣ: Ο Γρηγόριος Νύσσης θα ανατρέψει τις απόψεις των Μανιχαίων περί της υπάρξεως ενός κακού θεού, μιας αντίθετης, δηλαδή, πραγματικότητας που διεκδικεί τον χώρο κυριαρχίας του αγαθού Θεού, της ύπαρξης μιας άλλης αρχής, η οποία ευθύνεται για την παρουσία του κακού στον κόσμο. Απορρίπτει την ύπαρξη δεύτερου θεού, γιατί ο Θεός για τους χριστιανούς είναι ένας. Για να υπάρξουν δύο Θεοί, θα πει ο Γρηγόριος, θα πρέπει να υπάρχει διαφορά στην ουσία των προσώπων, πράγμα το οποίο δεν συμβαίνει στο Θεό. Ακόμη και τα ακοινώνητα υποστατικά ιδιώματα, το αγέννητο του Πατρός, το γεννητό του Υιού και το εκπορευτό του Πνεύματος, δεν υποδηλώνουν κάποια διαφορά ουσίας μεταξύ των τριών θεαρχικών υποστάσεων, αλλά είναι διαφορετικοί τρόποι ύπαρξης. Στη θεϊκή Τριάδα, εξάλλου, δεν υπάρχει μερισμός στην ουσία, ώστε να είναι διαφορετικές ή και αντίθετες οι υποστάσεις. Κάθε μία από τις τριαδικές υποστάσεις είναι φορέας ολόκληρης της ουσίας. Η ουσία, η κοινή υπαρκτική ομοείδεια, δεν τέμνεται και δεν υφίσταται μείωση ή αύξηση. Η κάθε υπόσταση φέρει ακέραια την ουσία. Επομένως ο Θεός είναι ένας και δεν υπάρχει ένας δεύτερος Θεός. Βέβαια, πρέπει να

αναφέρουμε ότι ο Νύσσης θα υποστηρίξει ότι, ουσιαστικά, οι Μανιχαίοι προσπαθούν να απολογηθούν για το κακό στον κόσμο. Θα παρουσιάσει δε τις απόψεις των Μανιχαίων στα πλαίσια της κριτικής της διδασκαλίας του Ευνομίου, καθώς θεωρούσε ότι ο Ευνόμιος κατανοούσε τα υποστατικά προσόντα ως διαφορές ουσίας και, επομένως, αποτέλεσε ένα εφαλτήριο για τη δημιουργία του Μανιχαϊσμού.

Η.Φ.: Ποια είναι η προέλευση των όρων «υπόσταση», «πρόσωπο», «άτομο», «ουσία», «φύση», «μορφή» και τι σημαίνει για την ορθόδοξη θεολογία ο κάθε ένας όρος ξεχωριστά;

Ι. ΠΛΕΞΙΔΑΣ: Είναι πρακτικά αδύνατον να πραγματοποιήσω μία ιστορική αναδρομή για την εξέλιξη των συγκεκριμένων όρων, γι' αυτό θα προσπαθήσω να παρουσιάσω τη σημασία τους όσο πιο ευσύνοπτα γίνεται. Προφανώς και οι συγκεκριμένοι όροι είναι φιλοσοφικοί. Όπως ανέφερα και προηγουμένως, όμως, στην πατερική σκέψη έλαβαν νέο περιεχόμενο. Αυτό έγινε γιατί σε ό,τι αφορά στην ορθόδοξη θεολογία, οι συγκεκριμένοι όροι αποτελούσαν πηγή συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων που είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αιρέσεων που ταλάνιζαν την πίστη της εκκλησίας. Οι πατέρες, λοιπόν, ταύτισαν τους όρους «φύση»,

«μορφή», «ουσία», «γένος», «είδος», «ειδικότατο είδος» και «γενικότατο γένος», Η **ουσία**, αρχικά, κατανοείται ως κάτι γενικό και καθολικό που περιέχει πολλά άτομα. Είναι, επομένως, η ουσία ο κοινός και ενιαίος λόγος των ομοειδών όντων. Όλα τα όντα που έχουν την ίδια ουσία δεν παρουσιάζουν ποσοτικές διαφοροποιήσεις ή αλλοιώσεις των ουσιαδών διαφορών της μίας ουσίας, καθώς κάτι τέτοιο θα σήμαινε υπαρκτική διαφοροποίηση και έκπτωση σε ένα άλλο είδος. Ας πάρουμε για παράδειγμα την περίπτωση του ανθρώπου. Ο κάθε άνθρωπος είναι φορέας όλης της ανθρώπινης φύσης —της ανθρωπότητας— και όλων εκείνων των ουσιαδών διαφορών οι οποίες τη διαχωρίζουν από τις υπόλοιπες φύσεις της κτίσης.

Η θνητότητα, η λογικότητα και η σωματικότητα είναι φυσικά χαρακτηριστικά — χαρακτηριστικά είδους ή γένους που συναντά κανείς σε όλους τους ανθρώπους, ή καλύτερα είναι εκείνα τα φυσικά χαρακτηριστικά που κάνουν έναν άνθρωπο να είναι όντως άνθρωπος και να ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα όντα της κτίσης. Είναι λοιπόν ξεκάθαρο ότι η ουσία κατανοείται ως κοινότητα γνωρισμάτων, ως κοινός

υπαρκτικός «τόπος» των επιμέρους υποστάσεων. Η ουσία δεν υφίσταται ποτέ καθ' εαυτή, παρά μόνο στις υποστάσεις. Εάν λοιπόν η ουσία είναι, όπως άλλωστε προαναφέραμε, ο κοινός υπαρκτικός «τόπος» των υποστάσεων, με την έννοια ότι φανερώνει την κοινότητα των γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν τις υποστάσεις της μίας φύσεως, τότε η **υπόσταση** είναι ο φορέας της ουσίας, ο τρόπος ύπαρξης της ουσίας. Η υπόσταση είναι ο άφευκτος ορίζοντας φανέρωσης των ενεργειών της φύσεως. Ποια είναι όμως η σημασία της υπόστασης; Οι Πατέρες της Εκκλησίας, έχοντας πάντοτε ως σκοπό την αποφυγή της πλάνης της ομωνυμίας, προτείνουν δύο σημασίες της έννοιας της υπόστασης: η πρώτη από αυτές σημαίνει την «απλώς ουσίαν», ενώ η δεύτερη σημαίνει το «άτομον και το αφοριστικόν πρόσωπον». Τελικά προκρίνουν τη δεύτερη, ταυτίζοντας τους όρους υπόσταση, πρόσωπο και άτομο.

[Συνεχίζεται]